

Jürgen Kocka

«Una història social que no plantege problemes nous no és interessant»

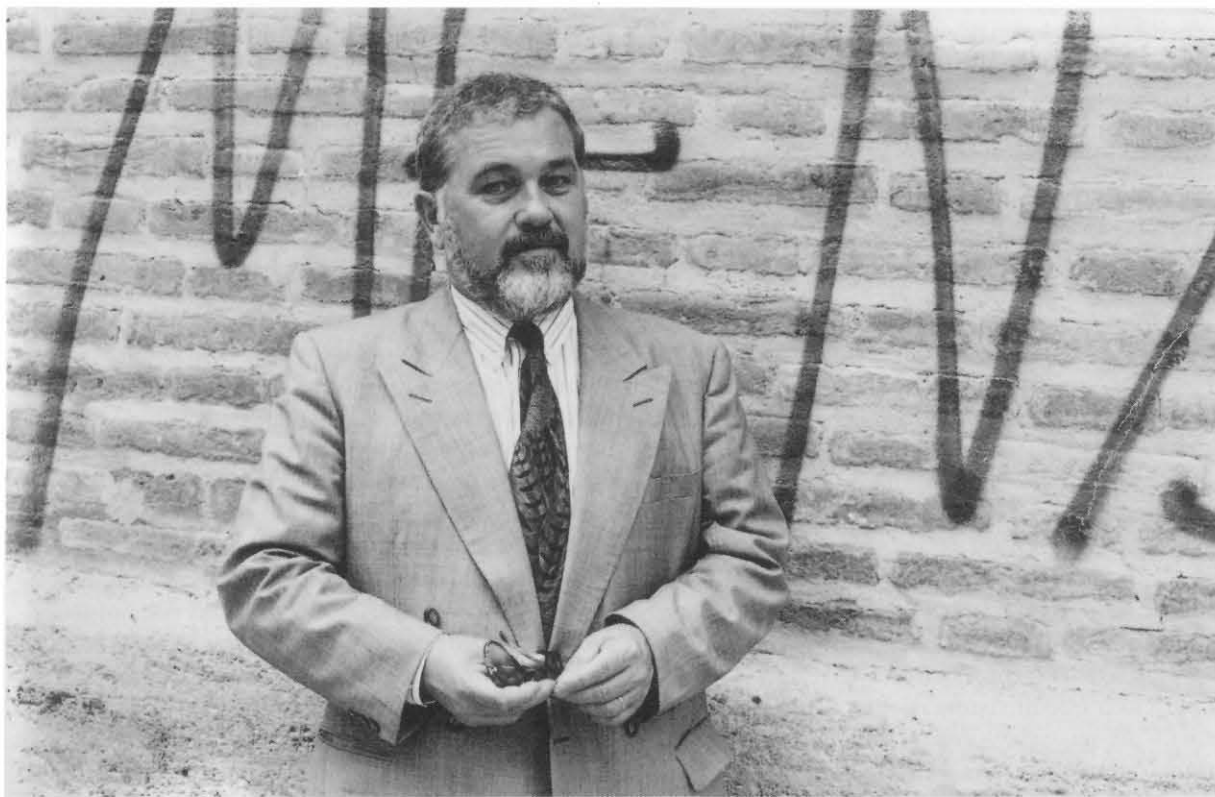
Jürgen Kocka, professor d'història a la Universitat Lliure de Berlin, és una de les figures més rellevants de l' «escola de Bielefeld», el corrent que més ha renovat l'estudi comparatiu i integrador de la història social. En aquesta entrevista, Kocka reivindica una història/problema que repense la gènesi del món actual amb tota la seua diversitat.

Els forts canvis que viu l'Europa oriental són motiu de reflexió per a J. Kocka no només com a historiador interessat pel present, sinó també en la mesura que l'afecten en la seua biografia. Va néixer el 1941 prop de Reichenberg (avui anomenada Liberec), a la part de Bohèmia habitada durant segles pels Sudets alemanys.

Les seues arrels tenen molt a veure amb els seus temes d'estudi. Fill d'un professor a l'escola d'enginyers, va viure als quatre anys la tragèdia de l'expulsió massiva de la població alemanya arran de l'entrada de les tropes soviètiques al final de la II Guerra Mundial. Coneix ben de prop, doncs, les complicades relacions que

hi ha entre la tradició de la militància obrera, l'ascens del nacionalisme feixista i, és clar, també els forts desnivells socioculturals que caracteritzen, ara i abans, el desenvolupament dels països europeus.

Kocka estudia Història i Ciències Polítiques a Marburg (una universitat

Jürgen Kocka

«Cal conservar l'orientació teòrica, encara que amb una forma expositiva més accessible»

del Land de Hessen amb forta tradició esquerrana), a Viena, a la Lliure de Berlin (escenari d'un fort moviment alternatiu) i a la Chapel Hill (E.U.A.), i es doctorà a la Lliure de Berlin justament el 1968.

La història social alemanya és molt menys coneguda entre nosaltres que els corrents similars anglesos. A l'Alemanya de postguerra, el paper del marxisme dins la història ha estat incomparablement menor. Amb tot, els «nous historiadors socials» alemanys reclamen una renovació de la perspectiva de la «modernització», sobretot en dos sentits: no veure-la com a un procés teleològic, sino com al resultat de l'acció de protagonistes col·lectius diversos, els quals cal conèixer i investigar (com passa quan volem parlar de «classes socials») i també com a un procés que té els seus costos i els seus desavantatges. Crítica de la societat establerta, recerca comparativa i reflexió teòrica s'uneixen, doncs, en la mena d'història que proposen historiadors com J. Kocka. Amb aquesta figura del panorama intel·lectual alemany hem mantingut una conversa, aprofitant la seua participació al curs «Les burgesies al món contemporani» organitzat a la UIMP de València per

professors d'història contemporània de la nostra Universitat.

—*Es pot parlar d'alguna cosa semblant a una «escola de Bielefeld» de la historiografia alemanya? En quin sentit? Com caldria caracteritzar-la en el context dels corrents actuals?*

—Els historiadors de Bielefeld no han parlat mai d'una «escola de Bielefeld» de la ciència de la història, sinó que ho han fet, de vegades, aquells historiadors, científics socials i periodistes que durant les dècades del setanta i del vuitanta observaren allò que es feia a Bielefeld des de fora.

La Facultat d'Història existeix a Bielefeld des del 1972, com a part d'una universitat que s'acabava de fundar. La seua fundació tingué lloc precisament quan -a finals dels anys seixanta i principis dels setanta- es bellugaven moltes coses noves en la ciència de la història. I això marcà la nova Facultat. Historiadors molt diferents investigaren i ensenyaren a Bielefeld, com ara Reinhart KOSELLECK (ell va ser-ne el fundador), Hans-Ulrich WEHLER, Sidney POLLARD, Wolfgang MAGER i Hans-Jürgen PUHLE. Però potser hi hagué, malgrat tot, alguna cosa semblant a una «escola de Bielefeld»: allà es feia una ciència històrica orientada per la teoria, en estreta vinculació amb les ciències socials i amb la filosofia. La història social va assumir així un paper central i a través d'ella la història de les estructures i dels processos, com ara la «industrialització», la «desigualtat social» o el moviment obrer. Més tard s'hi afegiren la burgesia i la cultura burgesa. Tot això era una ciència històrica crítica: crítica front a les tradicions del propi gremi i, sobretot, front a l'historicisme, però també crítica amb respecte a la història d'Alemanya i la societat del país. Amb això s'estava fixant una atenció especial a la manca de democràcia,

d'aspiracions de llibertat i de justícia social. La influència del marxisme hi jugava un paper determinat, però era més important la tradició de Max Weber. Des de llavors ençà ha canviat molt el personal que hi ha a Bielefeld. I la situació a Alemanya ha canviat també. Amb tot, en les seues línies fonamentals, continua existint en bona mesura quelcom de semblant a una «escola de Bielefeld», també fora de Bielefeld.

—*Vosté ha reivindicat una història social «informada per teoria» i «orientada per problemes o interrogants». Què cal entendre amb això? I, en aquest sentit, ¿quina ha estat la seua experiència a l'Alemanya dels darrers anys, pel que fa a la «recepció social» d'aquesta mena d'història?*

—Que la ciència de la història siga orientada per la teoria pot significar moltes coses. En primer lloc, l'ús de teories històriques, de les ciències socials o de la cultura per a formular qüestions, per a delimitar l'objecte d'estudi o els criteris amb els quals es fa la interpretació dels problemes històrics. Un exemple d'això és l'ús, d'una manera flexible,

«Les teories de la modernització suggereixen problemes no resolts quan s'apliquen a la història no europea»

del tipus ideal de burocràcia que proposà Max Weber a l'hora de fer la història d'una gran empresa i de les seues estructures de gestió. D'altra banda, també pot significar la reflexió explícita sobre els mètodes que fem servir i sobre els fonaments teòrics de la ciència de la història, tal i com va fer Droysen al seu temps d'una manera clàssica, i com han fet, més actualment, KOSELLECK i, darrerament, Jörn Rüsen. Avui també s'hi integra el debat sobre la postmodernitat en la ciència de la història. I, en últim lloc, la història orientada per teoria implica una forma argumentativa, més que una forma solament expositiva.

Durant els últims anys ha crescut l'interés del públic per una història narrativa. I, en aquest sentit, la història orientada per teoria troppesa de vegades amb problemes: no és tan entretinguda i com a base de la formació de la identitat col·lectiva, és difícil de fer servir. De tota manera, l'objectiu a assolir és conservar l'orientació teòrica, però tot desenvolupant alhora formes expositives de lectura més fàcil. D'altra banda, fer història orientada per teoria pot implicar la necessitat de quantificar, però no cal que siga quantitativa.

Aquesta renovació de la història s'ha d'entendre a partir de la «versió oficial» que es donava a l'Alemanya occidental respecte a la història recent. El nazisme hauria estat una mena de parèntesi i al 1945 seria una «hora zéro» que obriria un tall respecte a més d'un segle d'història anterior del país.

Kocka, com altres, fou crític respecte a aquesta manera benèvola d'ajustar els comptes amb el passat mitjançant una visió de la història que posava l'accent en els esdeveniments polítics. Aquests nous historiadors, des d'una postura socialment crítica, reivindicaren l'estudi a llarg termini de la societat, tot destacant que allò

«Tant el nazisme com la dictadura comunista han contribuït a la destrucció de la cultura obrera»

que es pot narrar com a succeït no acaba sempre amb els condicionants estructurals i el pes del passat. Això, segons Kocka, es torna a comprovar, una vegada més, després de la caiguda del mur de Berlín.

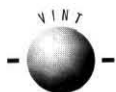
E.P. Thompson i A. Lüdtke, entre d'altres a Alemanya, destaquen molt el pes de les experiències i de l'espai imaginatiu de la gent a l'hora d'entendre com es comporten els individus. La «història des de baix» posa l'accent en la reconstrucció de les actituds a partir d'allò viscut per les persones. D'aquesta manera, s'ha donat una certa polarització dins el camp de la història. Hem d'entendre la lògica de les actituds col·lectives a partir de les condicions materials genèriques, o cal aprofundir en les «percepcions individuals»? La discussió ha estat de vegades forta, però, ara com ara, les dues postures no semblen incompatibles del tot.

—De vegades s'ha observat en les seues obres, a l'igual com en les d'altres anomenats membres del grup de Bielefeld, que els moviments socials s'interpreten des d'una òptica massa dependent dels plantejaments de la «modernització», en contrast

amb Edward P. Thomson. Està vosté d'acord amb això? Què pensa vosté de la «història des de baix» que ha proposat, per exemple, Alf LÜDTKE?

—La reflexió sobre les teories de la modernització —per exemple, les de Reinhardt BENDIX o Norbert ELIAS— continua sent un instrument útil per a guiar la investigació sobre els segles XIX i XX. Això és especialment vàlid després del 1989 (caiguda del mur de Berlín), és a dir, després de l'enfonsament de les teories del materialisme històric. Les teories de la modernització, enteses de manera correcta, no desmenteixen els «costos» de la modernització (per exemple l'increment de la disciplina social i l'amenaça de la destrucció de la natura). Més aviat, allò que fan és cridar l'atenció sobre les crisis de la modernització. Nos són de cap manera unil·linals ni excessivament optimistes. Permeten, en canvi, de resseguir el coneixement dels contextos, objectiu de la recerca. La «història des de baix» no és cap alternativa i tampoc no ho és la «història de la vida quotidiana» (*Alltagsgeschichte*, l'equivalent alemany dels «tallers d'història» anglesos) d'Alf LÜDTKE. La història de la vida quotidiana i la «història des de baix» han conduït en realitat a un enriquiment de la història social, cultural i política. La història de la vida quotidiana i «des de baix» s'han quedat fonamentalment en la reconstrucció microhistòrica d'experiències, vivències o percepcions, sense arribar a comprendre els condicionaments estructurals i els contextos. Però, en realitat, les experiències i percepcions dels qui viuen a una època determinada són només una part petita d'eixos contextos i condicionaments. La utilitat de les teories de la modernització per a la ciència de la història no s'ha esgotat del tot. Existeixen els problemes no resolts que es deriven de l'aplicació d'aquestes teories a la història neoeuropea.

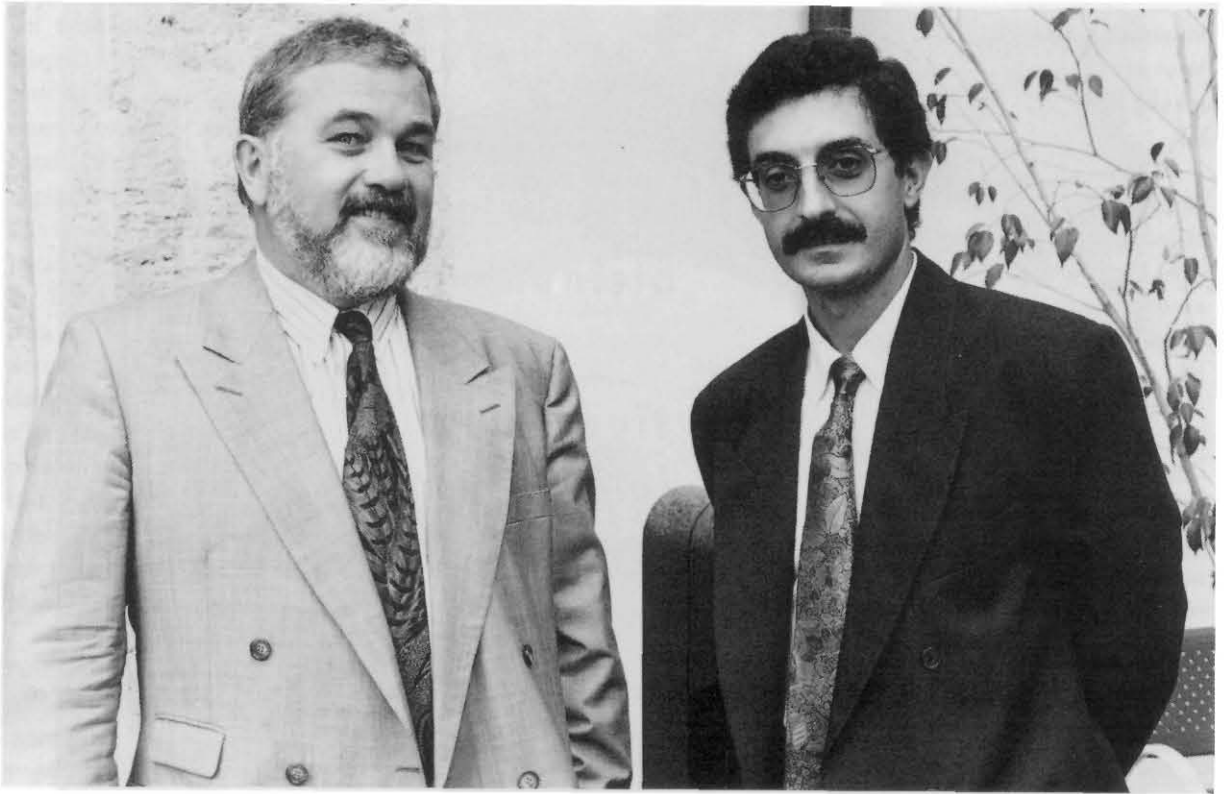
*—»Allò burgès» (*Bürgerlichkeit*)*

**E
N
T
R
E
V
I
S
T
A**

J. Kocka amb el professor Jesús Millán, autor de la entrevista

no és no ha estat sempre duta terme per la «burgèsia»: aquesta podria ser la postura que vosté defensa. Però vosté, d'altra banda, ha estudiat també el món dels treballadors i la seua evolució al segle XIX des d'un punt de vista comparatiu. Segons la seua opinió, ¿foren els treballadors capaços de desenvolupar models i escales de valors com a una alternativa o d'estendre-la d'alguna manera? S'ha donat avui una desfeta del món del treball en aquest sentit, un procés d'«aburgèsament» dels «ciutadans» (ja notans sols obrers en el sentit antic de la paraula), s'ha produït una nova combinació de valors...?

—Aquest és un problema difícil. És clar que hi havia diferències profundes entre la cultura obrera i la cultura burgesa, encara que totes dues eren alhora molt heterogènies. Però també hi havia similituds, com ara el gran valor que es donava al treball. El

moviment obrer, sobretot el de caire socialdemòcrata, fou capaç d'arrelar en la cultura obrera, però també fou capaç d'arreglar alhora ideals civils —per exemple l'emancipació— i de posar-los en relació. Quan la burgesia des de finals del segle XIX es feu cada vegada més conservadora i passà a la defensiva (si més no a l'Europa central i occidental), el moviment obrer lluità per objectius que un temps havien estat burgesos: la llibertat, l'emancipació, la il·lustració, la plena capacitat de decisió de l'individu. Avui en dia gairebé no existeix a Alemanya una cultura obrera pròpiament dita. Fou desfeta com a resultat de la II Guerra Mundial i de les dues dictadures alemanyes*, del ràpid creixement econòmic i de la ràpida modernització. Tampoc no es pot parlar a hores d'ara d'una cultura burgesa clàssica. Estan sorgint coses noves i ens manquen conceptes nous. Però, en qualsevol cas, caldria relacionar estretament la història dels

treballadors i del moviment obrer amb la història de la burgesia i de la societat burgesa. Això proporciona nous interrogants, que és allò que justament necessitem.

Jesús Millán
*Professor d'Història
 Contemporània de la Universitat de
 València*

* Kocka atribueix en aquest sentit uns efectes destructius de la cultura obrera tradicional, tant al nacional-socialisme com al règim de la República Democràtica Alemanya, de manera que després del 1989 els partits d'esquerra no han pogut enllaçar amb la anteriorment forta militància obrera de bastants zones de l'est alemany)